

Vincencij Vinko Demšar

Irena Prevc Hajdinjak

Vincencij Vinko Demšar je človek veliko talentov, izjemne energije, zelo odločen, načelen, celo trmast, kot pravi sam, neizmerno radoznal, veren domoljub. Na njegovi hiši je izobešena slovenska zastava, pri vhodu pa te pozdravi hišni žegen:

*"Kjer je vera, tam ljubezen,
kjer ljubezen, tam mir,
kjer mir, tam blagoslov,
kjer blagoslov, tam vedno Bog,
kjer Bog, tam ni nadlog."*

Rodil se je 21. 1. 1941 v vasi Osojnik pod Blegošem kot predzadnji otrok v številni Štalcovi družini. "Imeli smo za tiste čase kar veliko hišo in nekaj hektarjev zemlje, njive, pašnik in nekaj gozda. Očetu Janezu in mami Ani se je med letoma 1926 in 1943 rodilo trinajst otrok, od katerih sta dva majhna umrla. Zanimivo je, da je bilo vseh enajst otrok doma samo en mesec leta 1943, preden je najstarejši Jože junija odšel na Koroško in se po vojni poročil v Šmihelu pri Pliberku in tam ostal.

Njegova prva leta so bila leta druge svetovne vojne in v odmaknjeni Osojnik so pogosto prihajali partizani, ki so se občasno naselili v vse tri osojniške hiše. Ko so jih Nemci dobili, so požgali domačije. S sosedi, Žagarjevimi, ki so pribežali k njim, so nekaj časa živeli v gornjih prostorih Štalcove hiše, medtem ko so bili spodnji prostori požgani.

Z nostalgijo in hvaležnostjo se spominja mladih dni v verni, pobožni in povezani družini. Oče je bil resen in skrben mož, ki ni nikoli pil ali kadil, mama pa je bila srčno dobra in blaga duša, ki jim je ob večerih pripovedovala zgodbe. Prav te pripovedi so v Vinku vzbudile zanimanje za zgodovino. Z zgodbami so otroke učili, kaj je prav in kaj ne, pogosto je v njih nastopal hudič. Njegov brat Andrej pripoveduje:

"Naj povem eno o beraču Tomažu in hudiču. K hiši v Martinj Vrhu je na sveti večer prišel berač Tomaž, ravno ko so molili. Ker mu ni bilo do molitve, je šel naprej proti Blegošu in zavil v koparsko bajto iz brun z odprtim ognjiščem v sredini. Zakuril je, lepo je že grelo, ko se odmaknejo vhodna vrata, noter pa pogleda ta črn in vpraša: 'Tomaž, a s' ti?' Ta se je tako

Štalcova hiša
v Osojniku
avgusta 2008.
Foto: Miha Demšar

ustrafil, da se je mimo hudobe zrinil ven iz bajte pa letel v najbližjo vas Osojnik. Vletel je v hišo, kjer so tudi molili, in je kar padel na kolena. Po svetih dneih sta gospodar in hlapec šla pogledat h koparski bajti: 'Sta rekla, da sta sledila take ogromne skoke ta črne-ga v snegu.'

Očetovo vzgojno sredstvo je bil 'brezovc', brezova veja, ki so jo običajno uporabljali, ko so gnali na pašo. Z njo jih je dobil prekrškar po zadnji plati. Vincencij pa se spominja, da je bil oče pravičen in ni bil nihče kaznovan po krivici. Prav tako ni bil kljub veliki družini nihče zapostavljen.

Vinko je šest let hodil v osnovno šolo na Zali Log, kjer je potekal pouk samo trikrat na teden, v

ponedeljek, sredo in petek. Od sv. Florjana, 4. maja, dalje do malega šmarna je pasel živino, skupaj krave, koze, ovce na t. i. gozdni paši. Vedno sta pasla po dva otroka skupaj in starejši je vpeljal mlajšega. Med pašo so tudi delali mlinčke na potoku, nabirali borovnice, jagode, lešnike, gobe, arniko, izrezali piščalke, piskali in prepevali. Na planjavi so pasli skupaj s sosedi, Ocvirkovimi, in takrat je bilo še posebej zanimivo. Pasti živino je bilo odgovorno delo, saj je živina rada uhajala, še posebno če jo je pičil obad. S pašo so se otroci naučili samostojnosti, odgovornosti in vztrajnosti.

Pozimi so s šajtrgo vozili drva in hranili ovce in koze z 'vevnikom', povezanim kupom posušenih vej

Demšarjeva starša
Janez in Ana ob
50-letnici poroke
leta 1975 pred
cerkvijo v Suši.
Foto: arhiv
Vincencija Demšarja

Štulcova družina
v Osojniku,
10. 8. 1947
Foto: arhiv
Vincencija Demšarja

jesena in hrasta. Ob dolgih večerih so prepevali, se pogovarjali, poslušali pripovedke, ded pa je pletel peharje in koše.

Po šestih letih je hodil v nižjo gimnazijo v Železnike. Na srečo mu je birmanski boter, Demšarjev stric, podaril kolo, da je lahko obiskoval šolo. Pozimi pa se je spustil v dolino z doma narejenimi smučmi. Rad je hodil v šolo in si je želel na gimnazijo v Škofji Loki. Opravil je sprejemni izpit, vendar so mu doma

povedali, da ni denarja za šolanje. Izvedel je, da bi lahko dobil štipendijo za učiteljsiše, in se je prijavil na šolanje v Tolmin, kjer sta začela skupaj s Saloncovim Marjanom. Vincencij je bival v internatu, se družil s prijatelji, igrali so tarok in friškulo, po potrebi inštruiral matematiko in fiziko in občasno hodil domov s kolesom čez Petrovo Brdo. Med počitnicami je delal v domačem gozdu in na Žbontu, kjer je bil poročen njegov brat. Sekal je sušice in jih prodal, da

Demšarjevi Ančka,
Vinko, Miha, Metod,
Andrej in Marija
(od leve proti desni)
ob Mihovi 70-letnici
27. 9. 2009.
Foto: Jernej Demšar

Vincencij je rad hodil v hribe – na Kaninu poleti leta 1967 s kolegom Marjanom Klemenčičem. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Smuka некоč: pod vrhom Črne prsti. Foto: Lesnik Tone

je zaslužil za novo šolsko leto in si kupil kolo.

Po petih letih je študij na učiteljsku zaključil, vendar si je zelo želel nadaljevati s šolanjem. Namerali so ga poslati učiti v Staro Oselico, on pa je raje odpotoval na služenje vojaškega roka v JLA in je bil

od leta 1963 do 1965 na romunski in pozneje na albanski meji, v hribih nad Debrom. To je bilo precej hudo obdobje, daleč od doma, po šest ur so dežurali v karavlah, v času partijskega kongresa decembra 1964 pa kar po osem ur.

Prijetna študentska družba v Vrsarju leta 1972. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Po vrnitvi iz JLA se je vpisal na Filozofsko fakulteto, in ker ga je zgodovina zanimala, odkar je slišal soseda Žagarja in Bregarjevega iz Potoka govoriti o prvi svetovni vojni, frontah in kanonih, si je izbral študij zgodovine in geografije.

V tem času se je vključil v študentsko veroučno skupino, ki se je zbirala ob župniku Smerkolju v

Ljubljanski stolnici. Le-ta jih je vzgajal, jim dajal literaturo v branje in potem so o njej poročali. Tako jih je učil nastopanja. Občasno so se jim pridružili špiclji, zato so čutili pritisk komunistične oblasti. Niso verjeli, da se bo režim kdaj spremenil, vendar so si želeli pravico kristjanov do javnega izražanja vere.

Leta 1971 se je zaposlil v Loškem muzeju in tam

Vincencij in Ljuba na poročni dan v družbi staršev in godcev ter 40 let kasneje ob poroki hčerke. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

deloval deset let. Ker je bil politično neprimeren, je bil pri delu deležen nasprotovanja. Zanj sta se pri županu Zdravku Krvini zavzela dr. Pavle Blaznik in Niko Žumer, tako da je lahko nemoteno opravljal svoje delo.

Po službi v loškem muzeju se je zaposlil v Zgodovinskem arhivu v Ljubljani, kjer je služboval devet let. V tem kolektivu se je izvrstno počutil in z veseljem opravljal svoje delo.

Aprila 1975 leta se je poročil z Ljubo, ki jo je pripeljal iz Primorske v Škofjo Loko, kjer je kot logopedinja naučila pravilno izgovarjati 'r' mnoge generacije. Mladoporočenca nista mogla najti stanovanja v Loki, vendar so Vincenciju na pomoč priskočili bratje, da je kupil staro hišo v Karlovcu in jo obnovil. V zakonu so se jima rodili štirje otroci: Ambrož, Tilen, Katarina in Marija, na katere sta starša upravičeno ponosna. Vsi so diplomirali, se zaposlili in si ustvarili družine.

Vincencij pravi, da mu je družina vedno stala ob strani. Hvaležen je ženi in otrokom, ki so mu v času aktivnega političnega delovanja samoiniciativno pomagali pri propagandnem gradivu in raznašali material.

Pridružil se je namreč Društvu 2000, ki je izdajalo Revijo 2000 z glavnim urednikom Petrom

Tabor SKD v Postojni 28. 9. 1997. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Kovačičem Peršinom, z Lojzetom Peterletom, s Pavlom Bratino in z mnogimi drugimi. To je bila kulturniška, humanistična in civilnodružbena revija. Revija 2000 je bila ena prvih in pomembnejših oporečniških revij po drugi svetovni vojni v Sloveniji in je zagnala proces demokratizacije slovenske družbe. 2. 11. 1989 so ustanovili stranko Slovenski krščanski demokrati, vodenje SKD je prevzel Lojze Peterle in Vincencij Demšar, ki je bil eden od ustanovnih članov, je bil izvoljen v Svet SKD.

Stranka SKD je konec novembra 1989 postala ena od ustanovitvenih članov opozicijskega gibanja Demos in na prvih demokratičnih volitvah prejela največ zaupanja volivcev in imela prvega mandatarja Lojzeta Peterleta. V Demšarjevi hiši so predstavniki SKD (Vincencij Demšar), SDZ (Alenka Lauko, Tone Mlakar), Zelenih (Franci Feltrin, Aleksandra Pretnar), SLS oz. njene predhodnice (Ivan Oman) prvo nedeljo v decembru 1989 ustanovili loški Demos, ki je bil prvi občinski Demos.

28. junija 1995 mu je tedanji minister za notranje zadeve g. Šter podelil odločbo o imenovanju za načelnika občinske uprave v Škofji Loki. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Na prvih demokratičnih volitvah v Škofji Loki je Demos zmagal. Župan je postal Peter Hawlina, predsednik izvršnega sveta pa Roman Dolenc, ki je funkcijo sprejel, po enem tednu pa odstopil. Tako je to funkcijo sprejel Vincencij Demšar in stopil na popolnoma neznano pot poklicnega politika. V času mandata je bila 22. 4. 1992 proti njemu vložena nezaupnica, vendar samo v družbeno-političnem zboru, ne pa v zboru krajevnih skupnosti in v zboru združenega dela. V časopisu so se pojavili naslovi 'odstopljeni noče odstopiti'. In res je funkcijo opravljal od aprila 1990 do decembra 1994. Potem je bil še dve leti načelnik občinske uprave Škofja Loka. Pravi, da je imel na

občini zelo dobre sodelavce, s katerimi prijateljuje še danes.

To je bil čas mlade države, sprememb, osamosvojitvene vojne. Spominja se, da se je župan Hawlina osebno podal v vojašnico, da so se dogovorili s komandantom. Odločili so se, da ne sme zmanjkali hrane v trgovinah, kruh se je peklo v velikih količinah, tako, da med ljudmi ni zavladala panika. Na srečo se je JLA hitro umaknila iz Slovenije. V času mandata so preplastili selško cesto, dovolili pokopavanje rajnih tudi na starih pokopališčih, ne le v Lipici, preprečili, da bi v opuščeni rudnik uranove rude v Žirovskem vrhu vozili odpadke, reševali Alples in še marsikaj.

Razgiban čas volitev (1992, 1996 in 2000).
Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Leta 1996 je bil izvoljen v drugi Državni zbor Republike Slovenije; v tem mandatu je bil član naslednjih delovnih teles:

- Odbor za zdravstvo, delo, družino in socialno politiko (podpredsednik; od 16. januarja 1997),
- Komisija za peticije (od 16. januarja 1997),
- Komisija za nadzor nad delom varnostnih in obveščevalnih služb (15. maj–25. julij 1997),
- Odbor za notranjo politiko in pravosodje (od 16. januarja 1997) in
- Odbor za kulturo, šolstvo in šport (od 16. januarja 1997).

Za največje uspehe v svojem mandatu šteje, da so uredili asfaltiranje ceste v Lučine (skupaj z dr. Možganom) in pripravili pokojninsko zavarovanje za duhovnike.

Predavanje ob 90-letnici Zgodovinskega arhiva v Ljubljani, 24. 11. 1988. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Člani Prosvetnega društva Sotočje sodelujejo na Sv. Ožboltu na semanji dan 2. 8. 2009 in na Historialu 26. 6. 2010. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Črni Vrh 2009, etnografska prireditev Tesači pri delu.
Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Snemanje filma Sečnja po starem pred bajto v
Žbontarskem rovtu maja 2006. Foto: arhiv Vin-
cencija Demšarja

Ko ga vprašam, kaj je šlo narobe v novi državi, reče, da bo trajalo 50 let, da se bodo stvari spremenile. Slovenci smo kot narod preveč pasivni. "Mogoče smo svojo lastno državo prelahko in prehitro dobili."

Ves čas je aktiven v mnogih društvih, preučuje dokumente v arhivih, piše razprave in članke. Najprej je bil aktivni član v Muzejskem društvu Škofja Loka, že od leta 1970. V njihovem zborniku Loški

razgledi je objavil veliko prispevkov z različnih področij: Vinko Mohorčič (2011), Jože Albreht (2013), Kontrabant na loško-tolminski meji konec 17. stoletja (1989), Predsednik Tito na obiskih v škofjeloški občini (1980), Blaznikovi večeri (1989), Mejniki na Škofjeloškem ali kam bi del (2001), Votivna slika požara Škofje Loke v 19. stoletju (2002), Langusova slika nikoli na glavnem oltarju (2013).

28. 8. 1993 v kraju Moers pri Dortmundu, kjer se je srečal z velikim dobrotnikom v času begunske krize gospodom Mummenthejem, na sliki so še g. Ferlec, veleposlanik v Nemčiji, g. Kirm, direktor Karitas Ljubljana in g. Demšar. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

Veliko je objavil tudi v Kroniki, Šolski kroniki, Kranjskem zborniku, Arhivih in drugih zbornikih. Leta 2007 je začel pisati za Železne niti in objavil veliko zanimivih prispevkov: Stavbe in njih lastniki po urbarjih in zemljiških knjigah v katastrski občini Zali Log do druge svetovne vojne, Prvi fotografi – "poklicni" fotoamaterji v Selški dolini v prvi polovici 20. stoletja, Upor Martinjvrharjev, Nasilna selitev družin iz zgornjega dela Selške doline, Nekdanja Mlinarjeva hiša na Zalem Logu, Javhova – Demšarjeva žaga na Zadnji Smolevi, Plavljenje po Davči in več pregledov kronik, ki se berejo kot današnji ru-meni tisk.

Vincencij Demšar vodi zgodovinski krožek žup-nijske Karitas Železniki, ki obiskuje in evidentira vse cerkve in znamenja v Selški dolini in zbira pri-čevanja domačinov o njih. Izdali so knjigi Znamenja v Železnikih in okolici (2008), v kateri so opisali 90 znamenj, in Kapelice, kipi in podobe v Martinj vrhu, Potoku in Zalem Logu (2010).

Prav posebno mesto pa med njegovimi številnimi dejavnostmi zavzema Prosvetno društvo Sotočje, ki so so ga leta 1996 ustanovili prav v njegovi kuhi-nji. Vincencij Demšar je dolgoletni predsednik tega društva. Pravi, da mu moč in veselje daje zavedanje, da še obstajajo ljudje, ki so pripravljeni delati. In

Lepo je res na deželi, pa naj bo zelena Gorenjska ali sončna Primorska. Najlepše je v krogu domačih ob malici po opravljenem delu. Foto: arhiv Vincencija Demšarja

kaj vse delajo? V okrilju Prosvetnega društva Sotočje deluje Škofjeloški oktet, mladinski pevski zbor, otroški pevski zbor. Organizirajo semanji dan na Sv. Ožboltu, miklavževanje, praznovanje materinskega dne, pred cvetno nedeljo delajo butarice na Plac, kuhajo postne jedi, sodelujejo pri pripravi in izvedbi Škofjeloškega pasijona in Historiala.

Navajen kmečkih opravil je skupaj z bratom Andrejem sodeloval na etnografskih prireditvah kot tesar in pri snemanju filma o sečnji v gozdu.

Je tudi ustanovni član Hrvatskog kluba Komušina Dobo, ki so ga ustanovili begunci iz Bosne, ki so v času vojne avgusta 1992 pribežali in se naselili v loški vojašnici. Z njimi je bil tudi duhovnik Meštrović, ki je zdaj kanonik v Sarajevu. Takrat je Vincencij za tri mesece sprejel eno od begunskih družin v svoj dom. Pravi, da jih je spoštoval in cenil, ker so ohranjali vero kljub težkim časom.

Po vojni so se vrnil v Bosno in Vincencij jih je že dvakrat obiskal.

Še vedno je vprežen na več koncih, med tednom vozi vnuke v vrtec, šolo, potem pa precej časa preživi v arhivu, kjer pogosto nekaj raziskuje in naleti na nekaj drugega. Tako dobi vsako leto material za prispevek v *Železnih nitih*. Precej časa nameni tudi sodelovanju v društvih. Televizije skoraj ne gleda, rad pa posluša Radio Ognjišče.

Čeprav je navezan na Škofjo Loko in Selško dolino, pogosto potuje na Primorsko, kjer z družino gojijo 80 oljk. Z zadovoljstvom človeka, ki je na svoji poti veliko prispeval svoji družini, občini, državi, bi se lahko ozrl nazaj, ampak Vinka pot vedno žene naprej. Srečno, Vincencij!

Zahvaljujem se Vincenciju Demšarju za prijeten pogovor.

Drugi viri:

Slovenske novice, članek: *Plete cajne in košare pa celo čebelje panje*, objavljeno: 16. 1. 2015.

Digitalna knjižnica Slovenije, /www.dlib.si/.

Vincencij Demšar, Wikipedia, https://sl.wikipedia.org/wiki/Vincencij_Demšar.

Revija 2000, Wikipedia, https://sl.wikipedia.org/wiki/Revija_2000.

Železne niti, številke 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13.

